

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасні трансформаційні процеси, які охопили економічні, соціально-політичні, духовно-моральні підвалини соціального життя українського суспільства утруднюють формування вільної особистості, здатної до творчої перетворювальної діяльності.

Ми вважаємо, що тільки за наявності практики критичного мислення, може бути справжнє утвердження демократії, пом'якшення суперечностей, які ґрунтуються на деталях певних контекстів. Тому на початку ХХІ ст. в теорії і практиці навчання особливо гостро стоїть питання про розвиток критичного ставлення учнів до того, що відбувається навколо них.

Проблема розвитку в учнів критичного мислення розглядалась в роботах В. О. Сухомлинського, Ш. А. Амонашвілі, А. С. Байрамова, С. І. Векслера, А. І. Липкіної, Л. А. Рибак, В. М. Сінельнікова. Вони ставили питання про розвиток вміння самостійно осмислювати навчальний матеріал, виконувати нестандартні завдання, робити власні висновки, помічати помилки свої та інших, а також про вироблення певної долі скепсису щодо «остаточних» істин. Це свідчить, що ці риси можна і необхідно розвивати в початкових класах.

Критичне мислення учнів початкових класів – це здатність до самостійного, нонконформного, творчого ставлення до навчального матеріалу та інформації, яку вони отримують з інших джерел [1, с. 37].

М. Ліпман відзначає, що критичне мислення є діалогічним за своєю суттю, тобто містить неперервну дискусію, в ході якої висуваються критерії, ідентифікується та обговорюється контекст, і весь процес полягає в подальшому оцінюванні дітей. До того ж дискусії, під час яких застосовується критичне мислення, на думку М. Ліпмана, найкраще відбувається у ході спільноти допитливих; точніше, в групі людей, для яких прагнення є головним постулатом.

Можливість знаходження спірних демократичних питань у навчальній програмі обмежуються лише уявою вчителя. Подібним чином питання, що лежить поза навчальною програмою, починаючи від атмосфери справедливості в класі до національних дебатів, дають можливість обмірковувати проблеми демократії. Критичне мислення звільняє дискусії від простих суперечок чи збирання фактів. Яким спірним не було б питання, критичне мислення вимагає, щоб учні мали відповідні навички з наведення доказів і висновків – від здатності через читання схем і графіків бачити розв'язання сучасних соціальних питань до уміння оцінювати й інтерпретувати оригінальні документи, аналізуючи аргументи та ілюструючи висновки адекватними посиланнями. Відповідальність вимагає, щоб школярі сприймали завдання дослідження спірних демократичних питань як щось важливіше, ніж прийняття чиеїсь позиції.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з проблеми критичного мислення, ми можемо зробити висновок: критичне мислення - здатність людини (природна або вихована) до самостійної оцінки явищ оточуючої дійсності, наукових знань, думок і тверджень інших людей, вміння бачити їх позитивні та негативні сторони; а також прагнення до кращого, більш оптимального розв'язання проблем, до перегляду існуючих догм, стереотипів, традицій. Критичне мислення – протидія конформізму та духовному рабству.

Головними ознаками поняття «критичне мислення» є: здатність людини самостійно аналізувати інформацію, визначати її сутність, порівнювати з іншою інформацією і робити власні висновки; вміння бачити помилки або штучні спотворення в аргументації партнерів та в інших джерелах інформації; переглядати свої позиції, якщо вони не витримують критики; вміння розпізнавати пропаганду, тобто цілеспрямоване намагання певних соціальних груп або лідерів вплинути на свідомість та позиції мас; вміння оцінювати суспільні явища, політичні дії, вчинки суспільних та політичних лідерів, окремих осіб з позиції загальнолюдської моралі; наявність розумної долі сумнівів, скепсису, прагнення до пошуку більш оптимальних рішень, дій, висновків в конкретних ситуаціях; мужність, принциповість, сміливість у відстоюванні своїх позицій, поглядів, віри; відкритість до сприймання інших поглядів, позицій, повага до їх різноманітності [1, с. 37].

Враховуючи, що головною метою роботи є формування та розвиток критичного мислення молодших школярів в процесі навчання, ми пропонуємо кілька видів вправ, що сприяють розвитку в них цієї важливої якості. Їх можна застосувати при вивченні будь-якого навчального предмета.

- Розвиток незалежності мислення, певної самостійності думок.
- Вправи для розвитку опірності до навіювання думок, зразків поведінки, вимог інших .
- Вправи для вироблення критичного ставлення до себе, вміння бачити свої помилки та адекватно ставитися до них.
- Розвиток пошукової спрямованості мислення, прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення навчальних завдань.
- Вправи на вміння брати участь у діалоговій взаємодії.

Пропоновані вправи є не обов'язковим циклом, а основою для творчого використання відповідно до конкретних умов, особливостей учнів та змісту навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Белкіна О. В. Критичне мислення учнів початкових класів. // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 4. – с. 37–43.